

arcikanceléřem říše a měl tak velký vliv při volbě. Dále se obrátila na syna a dědice zemřelého Karla VII., Maxmiliána III. Josefa. Ten Marii Terezii nabídl dohodu, že Františku Štěpánovi také dá hlas, a navíc získá hlas od svého strýce, který byl arcibiskupem v Kolíně nad Rýnem, ovšem výměnou za to, že mu Marie Terezie odstoupí některá zabraná území. Marie Terezie však s takovou dohodou nesouhlasila. I přes snahu Francie jeho volbu zhatit se dne 13. září 1745 František Štěpán římskoněmeckým císařem stal. Byl korunován ve Frankfurtu nad Mohanem jako František I. Brzy poté, dne 26. února 1746, porodila Marie Terezie další dítě – Marii Amálii.

Marie Terezie se nikdy nevyrovnala se ztrátou Slezska a nikdy si nehodlala připustit jeho definitivní ztrátu. Postupem času si Marie Terezie uvědomovala, že Prusko je možné porazit jen s jiným vojenským partnerem, kterým se měla stát Francie. Marie Terezie nedokázala odpustit zradu Anglie, která ji prakticky donutila podepsat mírovou smlouvu, ve které se definitivně Rakousko zříkalo Slezska výměnou za mír. Hlavním důvodem, proč se chtěla spojit s Francií, byl fakt, že pokud by se ji to podařilo, Prusko by ztratilo svého důležitého spojence.

Jelikož neměli Marii Terezii v té době Francouzi příliš v lásce, musela nejdříve poslat do Francie svého vyslance, aby připravil půdu pro konečná jednání. Tímto vyslancem se stal Moravan, Václav Antonín Kounic, kterého do Francie poslala v říjnu 1750. Ten po zjištění poměrů ve Francii došel nejprve k názoru, že Marie Terezie má upustit od záměru spojenectví s Francií, protože kořeny nepřátelství Francouzů k Rakousku byly stále hodně patrné, ale po domluvě s Marií Terezií přece jen pokračoval ve svém snažení.

Po úspěšných prvních jednání jej Marie Terezie dne 13. května 1753 povolala zpátky do Vídně, kde z něj udělala dvorního a státního kancléře i šéfa zahraniční politiky. Navíc na začátku roku 1755 se přiostrčila situace mezi Anglií a Francií a hrozila nová válka mezi nimi, což nahrávalo do karet Rakousku. V září 1755 začala první velká jednání mezi Francií a Rakouskem, která byla stále vedena tajně, protože ani jeden ze zúčastněných si nemohl dovolit ztrátu svého spojence v případě, že by jednání selhala a o všem se dozvěděli ostatní.

Na tomto jednání padlo, že Rakousko by si přálo co nejrychlejší vyjednání dohody, aby v případě vypuknutí války mezi Anglií a Francií nemuselo zasahovat do sporu na straně Anglie, protože by to nesvědčilo pozdějšímu vyjednávání. Rakousko tedy chtělo, aby Francie zrušila svůj spolek s Pruskem a Francie žádala, aby Rakousko přerušilo své spojenectví s Anglií.

Jednání poté byla zastavena až do listopadu 1755, kdy se obnovila. V té době si Francie uvědomovala, že Rakousko je v této chvíli lepším spojencem než Prusko, protože by mohlo povolit vstup francouzských jednotek do Holandska, ze kterého by útočily francouzské jednotky na Anglii. Anglie si naopak uvědomila, že Prusko je lepším spojencem, protože se bála, že by Prusové zaútočili na Hannoversko a navíc již pravděpodobně tušila, že Rakousko má nekalé úmysly. Proto dne 16. ledna 1756 uzavírají Prusko a Anglie tzv. *westminsterskou konvenci*. Díky této konvenci nestálo již nic v cestě k uzavření spojenectví mezi Rakouskem a Francií. První věcí, kterou bylo nutno vyjednat, byla cena dohody. Rakousko mělo jediný požadavek – Slezsko a Francie žádala rakouské Lucembursko a zbytek Nizozemí. Rakousko, i

když to nežádalo, dostalo navíc Parmu a Piacenzu. Dále se dohodly, že při napadení jedné země ta druhá první pomůže, dále si navzájem potvrdily državy a potvrdily neutralitu Belgie.

Po úspěšných jednáních byla dne 1. května 1756 sepsána dohoda ve francouzském Jouy-en-Josas, sídle francouzského ministra zahraničí. Ludvík XV. podepsal smlouvu hned druhý den a Marie Terezie až 19. května 1756. První vojenské manévry Rakouska na sebe nenechaly dlouho čekat a koncem července stáhla Marie Terezie své jednotky do Čech. Prusko ihned reagovalo a 29. srpna 1756 bez vyhlášení války Rakousku vpadlo do Saska. Tak vypukla sedmiletá válka (třetí slezská válka). K upevnění postavení říše tímto způsobem měla vzhledem k četnému potomstvu nebývalé možnosti. Prvním, co bylo v této oblasti nutno provést, byla svatba Josefa, nejstaršího syna Marie Terezie, a to tak, aby z této svatby mělo Rakousko co největší užitek. S plánováním sňatku Josefa začala jeho matka ještě za třetí slezské války, a sice v roce 1760. První nabídka přišla od Neapolského krále Karla IV., který navrhl, aby si Josef vzal jeho nejstarší dceru a některá dcera Marie Terezie si vzala nejstaršího syna Karla IV. Výhodnost toho sňatku byla dvojí, jednak zaručovala bezpečnost Rakouska alespoň z jedné světové strany a jednak i fakt, že Karel IV. v dohledné době nastoupí na trůn Španělska za svého bezdětného nevlastního bratra Ferdinanda VI., což po pozdější smrti Karla IV. zakládalo nárok na španělský trůn pro syna Marie Terezie – Josefa. Ovšem následující léta nebyla pro Rakousko a hlavně pro Habsburky příliš příznivá, roku 1761 zemřel Karel Josef, roku 1762 Johanna Gabriela (oba potomci Marie Terezie) a dovršením všeho roku 1763 zemřela i sotva dvaadvacetiletá Isabella Parmská. Všichni tři zemřeli na tehdejší obávanou metlu – neštovice. Isabella Parmská po sobě nechala dceru, která však jako sedmiletá zemřela rovněž. Protože Josef II., který byl roku 1764 zvolen římskoněmeckým králem, neměl mužského potomka a navíc Habsburkové po generace utužovali svou moc především sňatkovou politikou, začala pro něj Marie Terezie, i přes synův odpor, hledat vhodnou nevěstu. Vybrána byla princezna z rodu Wittelsbachů, Marie Josefa Bavorská, po jejíž smrti v roce 1767 se Josef už neoženil. Svatba se konala 23. ledna 1765.

V roce 1767 si neštovice opět vybraly svou daň v královské rodině. Na jaře onemocněla nemilovaná manželka Josefa II. Marie Josefa i sama Marie Terezie. První z žen nemoci podlehl 28. května a velká panovnice přijala poslední pomazání 1. června, nakonec se však uzdravila. V polovině června onemocněl její zeť Albert Saský, manžel Marie Kristiny, která se vzpamatovala z horečky omladnic po porodu jediné dcery, ale i on měl štěstí a přežil. Na podzim onemocněly dvě z dcer Marie Terezie, snoubenka neapolsko-sicilského krále Ferdinanda, Marie Josefa a Marie Alžběta. Zatímco Marie Josefa nemoci 15. října podlehl, Marie Alžběta neštovice i přes těžký průběh nemoci přestála. Po zajištění druhého sňatku syna Josefa se Marie Terezie začala vybírat vhodnou nevěstu pro druhého nejstaršího syna – Leopolda. Nakonec pro něj našla Marii Ludoviku, která pak po vzoru Marie Terezie porodila do manželství 16 dětí. Svatba se konala dne 5. srpna 1765 v Innsbrucku. Svatbu a svatební oslavy ovšem postihly dvě vážné události, jednak svatba byla urychlena kvůli špatnému zdraví ženicha, který měl vážné problémy se zažíváním, a jednak pár dní na to, dne 18. srpna 1765 večer náhle zemřel ženichův otec – František I. na infarkt.

Díky této sňatkové politice je jí někdy přezdíváno "tchýně Evropy". O náhlé smrti svého muže se Marie Terezie dozvěděla tentýž den od svého nejstaršího syna Josefa II. S jeho smrtí se nedokázala vyrovnat po zbytek svého života; od dalšího dne chodila až do své smrti v černém a své šperky a jiné oblečení rozdala svým dcerám. Ostatky Františka I. byly umístěny do rodinné kapucínské krypty, kde byla později pochována i Marie Terezie. František I. po sobě zanechal obrovských 18 miliónů zlatých a dvě sídla v Čechách. Pomocí 12 miliónů umořila Marie Terezie státní dluh, zbytek si nechala pro zaopatření početné rodiny (11 dětí). Josef II. se po smrti svého otce stal automaticky římskoněmeckým císařem, jelikož byl v té době již římskoněmeckým králem. Navíc, dne 17. září 1765 Marie Terezie jmenovala Josefa II. jako spoluvládce habsburských zemí.

Postupem času docházelo mezi oběma k značným rozporům, Josef II. se snažil vládnout sám, bez matčiny pomoci, navíc si v té době užíval nevázaného života, kdy místo toho, aby si hledal nevěstu, se kterou by zajistil mužského potomka a následníka, raději běhal za „lehkými ženami“; od jedné z nich dostal kapavku, jak udává literatura. Navíc se Josef II. čím dál více ztotožňoval s úhlavním nepřítelem Rakouska, Fridrichem II., ba co víc, snažil se o schůzku, ke které nakonec na sklonku vlády Marie Terezie došlo (v letech 1779 a 1780). Jeho matka mu také vyčítala, že si neudrží žádného přítele a jediný, s kým si Josef II. rozumí, je úhlavní nepřítel státu, kvůli němuž přišla Marie Terezie o Slezsko.

Poslední léta svého života tak Marie Terezie prožila ve velkém stresu. Největší ránu ji způsobila smrt jejího manžela, dále pak věčné rozpory se synem. Během hladomoru v českých zemích v letech 1771–1772 zemřelo nejméně 250 000 lidí, což vedlo k rozsáhlým nevolnickým nepokojům. Navíc 5. srpna 1772 byla donucena souhlasit s rozdělením části Polska mezi Rakousko, Prusko a Rusko, které prosazovali vedle ruské carevny Kateřiny Veliké a pruského krále Fridricha i její spoluvládoucí syn Josef a kancléř Kounic. Kdyby se postavila na stranu Polska, vše by vedlo k válce, kterou by osamocené Rakousko jistě prohrálo. Rakousko sice získalo 70 000 čtverečných kilometrů Polska, ale Rusko a Prusko se rozrostly v důsledku tohoto dělení ještě blíž k rakouským hranicím.

Dne 5. července 1778 vypukla Válka o bavorské dědictví a opět ji zahájil Fridrich II. vpádem do Čech. Válka byla ovšem velmi rychlá a neodehrály se během ní žádné velké bitvy. Mír byl sepsán následujícího roku, dne 13. května 1779 a dostal označení těšínský. Rakousko si mohlo ponechat bavorskou Innskou čtvrť, zbytek si vzalo Prusko. Tento mír byl poslední velkou politickou akcí, kterou Marie Terezie stihla za svého života udělat. U Marie Terezie byl diagnostikován vysoký krevní tlak a pulmonální neprůchodnost s rozedmou plic. Dne 8. listopadu 1780 se nachladila na lovu bažantů a 29. listopadu 1780 zemřela. Pitva ukázala, že jí nefungovala jedna plíce. Byla pochována, stejně jako její manžel a její vychovatelka Charlotta Fuchsová, v rodinné kapucínské kryptě. Po celém tehdejší Rakousku se konaly bohoslužby a i její celoživotní úhlavní nepřítel Fridrich II. jí vzdal čest. Zanechala po sobě, až na Slezsko a získanou část Bavorska, neporušené Rakousko z dob vlády svého otce a dále sedm potomků na sedmi evropských trůnech.

MARIE TEREZIE A OLOMOUC: nazývali císařovnou, ač jí tento titul nepříslušel. Císařem byl její manžel František Štěpán z rodu Lotrinského (od roku 1765 pak její syn Josef II.), ona tedy mohla být nanejvýš „paní císařovou“. Ale byla, zase na rozdíl od svého císařského manžela, korunovanou královnou uherskou, českou, dalmatskou, chorvatskou, arcikněžnou rakouskou, kněžnou lucemburskou, slezskou etc., etc., a také ovšem markraběnkou Moravskou. Tedy i bez císařské koruny byla v letech svého panování 1740–1780 nejvyšší státní představitelkou i pro obyvatele královského hlavního města Olomouce. Její nesmírná popularita však v Olomouci nepramenila (pouze) z tohoto vysokého společenského postavení. Snad ani ta výjimečnost, že mocnému soustátí na Dunaji vládla poprvé v dějinách žena, nemusela být základem nějak výjimečné úcty. Proti staletým zvyklostem to sice bylo velice zvláštní, ale ne docela neobvyklé. Dokonce v časech vlády Marie Terezie panovala nad nesmírnou říší ruskou carevna Alžběta I. (1741-1761), hned po ní (1762-1796) ještě mocnější Kateřina II., s nimiž naše Marie Terezie čile jednala o spojení, byť jen skrze své vyslance a jiné diplomaty. Svou Mütterchen-matičku Marii Terezii však Olomoučané milovali proto, že se s ní „osobně“ znali. Mluvila k nim v jejich (německé) řeči, což v 18. století ještě nebylo běžné, viděli ji jako matku mnoha dětí a tušili, že má mnoho stejných starostí jako oni sami. Nebyla tedy žádnou chimérickou světicí, ale ženou z masa a kostí. Byla prostě jejich. Do Olomouce přivedl Marii Terezii především její mimořádný zájem o armádu. Byl to zájem vynucený okolnostmi a potřebami z několika stran vojensky ohrožované říše, nikoliv záliba ve švarných oficírech, jak se jí to v hospodských řečech dlouho (ba dodneška) nezdvořile podsouvalo. Matce šestnácti dětí, které tato velice zbožná žena přivedla na svět mezi dvacátým a devětatřicátým rokem svého věku, jistě bohatě stačil její manžel. Ten ji také doprovázel na cestách po monarchii, mimo jiné i za obou návštěv hanácké metropole. Poprvé se Marie Terezie s manželem zastavila v Olomouci na tři dny, od 17. do 20. června 1748. Asi se zajímala, jak se plní její šest let staré nařízení o přestavbě města na velkou moderní pevnost, jenže v létě roku 1748 mohly být k vidění jen rozsáhlé zemní práce; se stavbami pevnostních valů s bastiony se teprve začínalo. Ale i tak byl zájem panovnice věnován především vojenským záležitostem, v tomto případě návštěvě polních ležení ruských vojsk vyslaných carevnou Alžbětou na pomoc ohrožené říši. Císařskému páru se dostalo nejvyšších vojenských poct v ruském táboře u Olšan a další den v polích u Chválkovic. Nadšené uvítání však své královně připravili také obyvatelé Olomouce, když kočár – s císařem vpravo a Marií Terezii vlevo – projížděl od Kateřinské brány městem. Rádi se však přidali i venkované: již před vjezdem do města na Nových Sadech, později v Pavlovičkách, Chválkovicích i jinde. Hanáci z Olšan provázeli s hudbou na čtyřech selských vozech průvod vzácných hostů ze své obce celým městem až na Klášterní Hradisko, kde hosté našli dočasný domov. Tam byli 18. června večer přítomni také představení hanácké opery, kterou na počest císařského páru složil cisterciácký mnich z Velehradu Alanus. Marii Terezii s manželem a dalšími vysokými činiteli přivítali o den později také premonstráti z Hradiska spolu s davy věřících na Svatém Kopečku, kam si hosté odskočili při návštěvě ruského ležení u Chválkovic. Druhá návštěva milované královny-císařovny byla stručnější. Došlo k ní po šesti letech za její delší okružní cesty rakouskými

zeměmi, Čechami a Moravou 9. září 1754. Zase se schylovalo k válce, kterou pak proti Rakousku po sedm let vedl Friedrich II., a Marii Terezii zajímalo, jak je její říše na ni připravena. V Olomouci si tedy mohla jistě s uspokojením prohlédnout již dokončenou mocnou pevnost, do které vjela novou branou vystavěnou po způsobu triumfálních oblouků známých už z dávných časů Říše římské. Od té doby se bráně říká „Terežská“, stejně jak byla nazvána ulice vedoucí odtud k radnici, dnešní Pavelčákova. Zúčastnila se však také slavnostního vysvěcení právě dokončené olomoucké pýchy – Sloupu Nejsvětější trojice – o čemž do dnešních dnů podává svědectví mramorová pamětní deska nad vchodem do vnitřní kapličky. Že byla Marie Terezie se svým manželem i tentokrát v Olomouci uvítána s nesmírným nadšením, není třeba pochybovat. Dokonce se dá věřit, že se její popularita znovu zvýšila. Ale daleko vyšší hodnoty dosáhla ještě později, ač už její cesty do Olomouce nikdy nevedly. Když jí 4. července 1758 rychlé poselstvo ve Vídni sdělilo, že se před dvěma dny pevnost Olomouc ubránila pruskému vetřelci, neznala její radost mezí. Na místě povýšila všechny své statečné generály, šestnáct členů městské rady olomoucké povýšila na šlechtice a věrnému městu zvláštním privilegiem polepšila na věčné časy jeho znak štítkem s iniciálami F.M.T. (Franciscus - Maria Theresia) na prsou tradiční šachované orlice. Rozhodla také uhradit měšťanům více než 25 tisíc zlatých za škody způsobené nepřátelským obléháním a zvláštním ustanovením nařídila vyplácet Olomoučanům ze státní pokladny 800 zlatých při každoročních oslavách se střeleckým zápolením měšťanského ozbrojeného sboru vždy první neděli po 2. červenci. Olomoučané

Terežská brána v Olomouci

tuto přízeň spláceli nejen názvem ulice (později i náměstí před Terezkou bránou), ale také třeba portrétem, který Jan Kryštof Handke vytvořil již v roce 1747 na nejčestnějším místě proslulého radničního orloje. Je sice pravda, že při obnově této olomoucké památkové výjimečnosti v letech 1810-1811 zde Marii Terezii nahradil portrét jejího vnuka císaře Františka I., ale za další rekonstrukce před rokem 1898 vymaloval vídeňský malíř Bitterlich na přání městské rady na stejné místo opět podobu již dávno zesnulé panovnice, v Olomouci však stále vděčně vzpomínané patronky Marie Terezie. Po pravdě řečeno, v čase, kdy už bylo veřejné mínění v Olomouci nesmiřitelně rozděleno na dva národnostní tábory, byla památka na Marii Terezii živější mezi těmi, co mluvili německy, počítaje v to především čistě německé obecní zastupitelstvo. Když pak po státním převratu v roce 1918 zvítězil český živel, snaha odčinit „národní pokoření pod třístaletou vládou Habsburků“ postihla i dávný kult Marie Terezie. Ještě dříve, než k tomu vyzýval dokonce zákon, byl už v roce 1918 odstraněn štítek s iniciálami F.M.T. z městského znaku a Terezká ulice dostala název Havlíčkova. V roce 1925 malíř Jano Köhler nahradil také císařovnin portrét na znovu opravovaném orloji alegorickou postavou ženy v hermelínovém plášti a s markraběcí korunou na hlavě - symbolem Moravy. A „císařské hody“ o první červencové neděli se slavily naposled, už když vypukla I. světová válka. Na památku nám zůstala jen Terezká brána.

DATECE:	budova bývalé olomoucké zbrojnice
Stavba:	ze 70tých let 18. století
oprava budovy:	první dekády 20. století
SLOHOVÉ URČENÍ:	I. stavební etapa ze 70tých let 18. Pozdní baroko/klasicismus
AUTOR:	neznámý

Památkové prvky z kamene:	dobové z období vzniku památky druhé poloviny 18. století
Předchozí restaurátorské zásahy:	1997, A. Finger a M. Polján
Termín průzkumu:	květen 2020
Materiál a technika opracování:	kulatina, pásovina

VÝCHODNÍ FASÁDA PRŮČELNÍ (Biskupské náměstí)

Socha Marta	1 ks
Pravá zbroj	1 ks
Levá zbroj	1 ks
Tympanon	1 ks
Znak a korunní římsa hlavního portálu a portál	1 ks
Zbroj s bubny nad portálem	2 ks
Voluty po stranách nad korunní římsou	2 ks
Kamenné parapety oken I. NP	8 ks
Kamenné parapety oken II. NP	8 ks
Kamenné parapety sdružených oken II. NP	2 ks
Hlavní portál (východní fasáda)	1 ks
Nákolníky hlavního portálu	2 ks
Boční portály	2 ks
Nákolníky levého bočního portálu	2 ks
Nákolníky levého bočního portálu	2 ks
Sklepní pískovcová ostění	7 ks
Pískovcové bosované nároží	

JIŽNÍ FASÁDA (Wurmova ulice)

Kamenné parapety oken I. NP	9 ks
Kamenné parapety oken II. NP	8 ks
Kamenné parapety sdružených oken II. NP	2 ks
Boční portály	2 ks
Nákolníky a sokly u obou bočních portálů	2 ks
Sklepní pískovcová ostění	9 ks
Pískovcové bosované nároží	

ZÁPADNÍ FASÁDA (Křížkovského ulice)

Kamenné parapety oken I. NP	9 ks
Kamenné parapety oken II. NP	8 ks
Kamenné parapety sdružených oken II. NP	2 ks
Vstupní portál	1 ks
Sklepní okna	12 ks
Pískovcové bosované nároží	

SEVERNÍ FASÁDA (Akademická ulice)

Kamenné parapety oken I. NP	9 ks
Kamenné parapety oken II. NP	8 ks
Kamenné parapety sdružených oken II. NP	2 ks
Boční portály	2 ks
Nákolníky a sokly u obou bočních portálů	4 ks
Sklepní okenní ostění	9 ks
Pískovcové bosované nároží	

SOUPIS PRVKŮ

VÝCHODNÍ FASÁDA PRŮČELNÍ (Biskupské náměstí)

SOCHA MARTA

1 ks

PRAVÁ ZBROJ

1 ks

LEVÁ ZBROJ

1 ks

TYMPANON

1 ks

ZNAK A KORUNNÍ ŘÍMSA HLAVNÍHO PORTÁLU A PORTÁL

1 ks

ZBROJ S BUBNY NAD PORTÁLEM

2 ks

VOLUTY PO STRANÁCH NAD KORUNNÍ ŘÍMSOU

2 ks

KAMENNÉ PARAPETY OKEN I. NP

8 ks

KAMENNÉ PARAPETY OKEN II. NP

8 ks

KAMENNÉ PARAPETY SDRUŽENÝCH OKEN II. NP

2 ks

HLAVNÍ PORTÁL (VÝCHODNÍ FASÁDA)

1 ks

NÁKOLNÍKY HLAVNÍHO PORTÁLU

2 ks

